

Fiskestaderne ved Øresundskysten

– i 50-året for deres nedlæggelse

Af Kresten Tommerup

Det var en væsentlig del af mindst et halvt årtusindes lokalhistorie, der blev sløffet for 50 år siden, da de mange fiskestader langs Øresundskysten syd for Helsingør i 1961 blev eksproprieret af staten. Det skete som følge af en ny fiskerilovgivning,

vedtaget af Folketinget fem år forinden. Loven gjorde fiskeriet frit på hele søterritoriet, og dermed stoppede det privilegerede fiskeri, som var blevet udøvet på fiskestaderne i hvert fald siden 1500-tallet.

Ekspropriationen af de 25 fiskestader

Vilhelm Petersen var en af de mange malere, der flittigt skildrede landskabet langs Øresundskysten omkring midten af 1800-tallet. Her har han i skitseform fanget stranden og bebyggelsen ved Espergærde allerede i 1829 – længe inden der var tænkt på en havn.

Hvad er forskellen på

Fiskestader, ålestader og ålegårde?

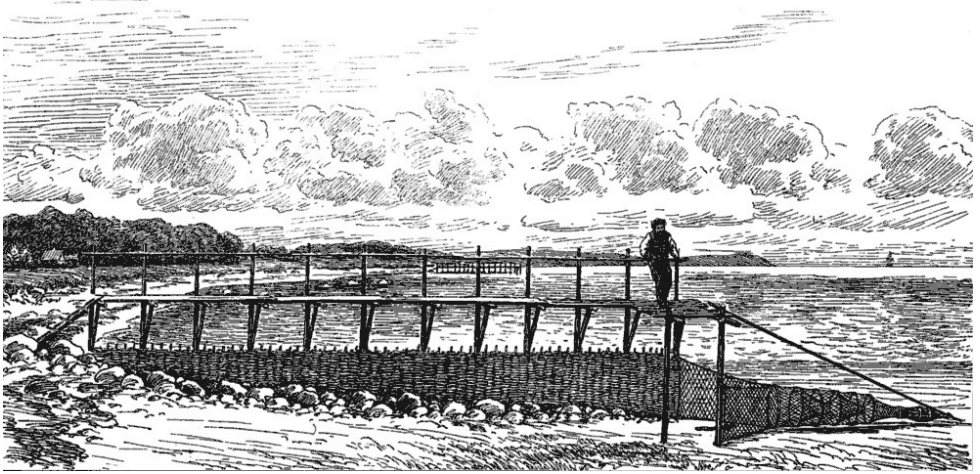
Betegnelserne fiskestade og ålestade er ikke ganske identiske, men er begge betegnelser for et stykke af kysten, hvortil der var knyttet bestemte fiskerettigheder. For ålestadet er det indlysende, hvad fiskeretten reelt vedrørte, hvorimod fiskestade-betegnelsen kunne dække over forskellige typer af rettigheder. For staderne langs Øresundskysten gælder, at de to ord i realiteten har samme betydningsindhold, idet ældre kilder oftest bruger betegnelsen ålestade, mens yngre kilder sædvanligvis taler om fiskestader. Forskellen mellem de to ords betydningsindhold gav dog fra tid til anden anledning til kontroverser. Ålegården eller fiskegærdet er betegnelsen for selve det fangstredskab, som – oprindelig bygget direkte ud fra kysten – omfattede en form for spærring, f.eks. i form af et antal pæle med fletværk imellem udført i pil eller hassel, der tvang ålene ud mod den ligeledes vidjeflettede ålekube eller –ruse, som kunne røgtes fra en platform eller bro med adgang direkte fra land. Ålestadet/fiskestadet var således stedsbetegnelsen, ålegården derimod det rent faktiske anlæg, som siden blev suppleret/afløst af mere effektive fangstredskaber i form af store garnruser, bundgarn etc.

på strækningen fra Helsingør til Rungsted var også afslutningen på en mangeårig strid om fiskerettighederne mellem to grupper af fiskere, nemlig de privilegerede indehavere af fiskestaderne og de såkaldte "frie" fiskere, dvs. de fiskere, der ikke havde andel i fiskestaderne. De sidste havde til gengæld opbakning omkring deres synspunkter i den magtfulde Dansk Fiskeriforening – og det blev vel i det lange løb afgørende.

Omlægningen havde været længe undervejs. Ikke mindre end fire gange siden 1890'erne havde Folketinget nedsat en kommission til at beskæftige sig med spørgsmålet om ophævelse af de specielle ålegårds- og fiskestade-rettigheder i landets farvande, de tre første gange uden at det var lykkedes at nå frem til enighed

om et lovforslag. Det skyldtes ikke mindst spørgsmålet om erstatning til rettighedsindehaverne ved en ekspropriation.

Ved ekspropriationen i 1961 blev der naturligvis udbetalt erstatning til de hidtidige ejere af stadeparterne, for der var jo tale om statslig inddragelse af regulær ejendom. Samtidig fik stadeejerne ret til at fortsætte fiskeriet på særlige vilkår efter 1961, oftest for en 20 års periode. Den ret til fortsat fiskeri blev imidlertid kapitaliseret og fratrasket erstatningsbeløbene, som derfor ikke blev specielt store. Erstatningerne blev i øvrigt fastsat på grundlag af de foregående års fangst, men udbyttet af fiskeriet var allerede begyndt at falde i årene forinden – og det blev endnu en medvirkende årsag til de forholdsvis beskedne erstatninger.

Tegningen viser en ålegård, således som de endnu kendtes langt op mod vor egen tid i andre dele af landet. Har udgangspunktet for fiskestaderne langs Øresund været tilsvarende fangstanlæg, som siden blev afløst af mere effektive ruser og bundgarn?

De mange fiskestader langs Øresundskysten, som især lå tæt på strækningen fra Helsingør til syd for Humlebæk, kan vi følge i arkivalierne gennem 4-500 år. De første århundreder optræder fiskestaderne som kongelige fæsteejendomme; i sin tid nok opstået med udgangspunkt i den kongelige ejendomsret til forstranden, som var begrundet allerede i de tidlig-middelalderlige landskabslove. Gennem de sidste 100 år af perioden var staderne imidlertid regulære selvejer-ejendomme med fuldgyldig og tinglyst ejendomsret – fuldstændig som jord og bygninger, idet staten solgte alle staderne til fri ejendom i årene omkring 1860.

Fiskeri var det oprindelige

Ofte kategoriserer vi fiskeri på linie med landbrug, men det er egentlig forkert, for

fiskeriet er - i modsætning til landbrug - at betragte som et oprindeligt erhverv. Allerede de første jæger/samlere, som slog sig ned her, hentede også deres udbytte i havet. Da landbruget kom til, havde folk her på egnen allerede i årtusinder levet af, hvad Øresund kunne levere. Og bønderne langs kysten fortsatte for øvrigt med et sideløbende fiskeri langt op i tiden, for efterårets sæsonfiskeri efter især sild og ål forligedes ganske fint med datidens mere ekstensive land- og kvægbrug. Siden skiltes erhvervene – landbrugere og fiskere befandt sig ikke længere i samme båd og udviklede med tiden næsten to helt adskilte kulturer.

Det er denne lokale fiskerkultur, vi bliver introduceret til i Per Christiansens fiskerisamling på Flynderupgaard, selvom man nok må konstatere, at "Fiskerne" på Flyn-

derupgaard ikke gør meget væsen af sig. På museernes hjemmeside står der lakonisk: "I sidelængen fortæller en spændende udstilling om Øresundsfiskeriet". Der står væsentligt mere på hjemmesiden om det lille Tikøb Frysehus - i betragtning af fiskeriets betydning for hele udviklingen langs Øresundskysten gennem århundreder et utroligt misforhold.

Og slår man op på det internet-baserede Helsingør Leksikon, er billedet det samme. Under kategorien "Fiskeri og kadrejeri" findes 4 små artikler. En om kaperførere fra Hornbæk, en anden om kadrejeri og endelig to om henholdsvis Skotterups reberbane og Snekkerstens tjærelad, begge dele absolut rosværdige initiativer fra den aktive Stejlepladsgruppe i Snekkersten/Skotterup. Men hvor ses museums væsens udadvendte virksomhed omkring det lokale fiskeris udvikling og historie, som fiskerisamlingen ellers kunne være grundlaget for? Den er nærmest ikke eksisterende – Per Christiansens lille fine samling synes at være havnet i det, der i helt andre sammenhænge hedder "tålt ophold". Det er både synd og skam, at den ikke bliver brugt til noget mere...

Bønder og strandbyggere

Fiskestaderne er lidt et særkende for den nordligste del af Øresundskysten. Her lå de små fiskerlejer og klemte sig sammen nedenfor stenalderhavets skrænter, bebyggelser som var så beskedne i størrelse og bebyggelsesmæssig kvalitet, at de af Tikøb-præsten Peder Christensen i 1651 blot blev kaldt "strandbyggere". Betegnelsen var rimelig nok, for der var jo netop tale om huse/hytter liggende på kongens

forstrand, hvis beboere derfor også svarede deres årlige afgifter til kongen. Tilsvarende bortfæstede kongemagten de bedste fiskepladser langs kysten mod årlige afgifter – og her har vi utvivlsomt grundlaget for alle fiskestadernes opståen.

Der er flere indicier for en oprindelig forbindelse mellem de regulære landsbyer en kilometers penge inde i landet og fiskerbebyggelserne. Landbrugerne i de to smågårde på toppen af kystskrænten i Espergærde synes således at have haft ældgamle slægtsrelationer til bønderne i landsbyen Mørdrup, og noget tilsvarende ses i fiskerlejet Sletten længere sydpå. Navnet her er oprindelig Dageløkke Slette, og det vidner vel netop om en oprindelig tilknytning mellem bondelandsbyen inde i land og fiskerlejet. Vi må tro, at fiskerlejerne oprindelig er opstået som sæsonbebyggelser, udskilt fra de nærliggende landsbyer, foranlediget af middelalderens sæsonbetingede fiskeri efter sild og ål. Helt frem til 14-1500 tallet synes der ikke at have været tale om permanente bosættelser ved selve stranden – det var måske for risikabelt på grund af sørøvere/pirater. Men fra 1500-tallet har vi de første efterretninger om egentlige bebyggelser, der ganske hurtigt udviklede sig til de fiskerlejer, vi kender i dag.

Romantiseringen

Allerede i de ældste efterretninger, vi har fra 1500-tallet, fremtræder opdelingen af kysten i separate fiskestader som et fuldt udviklet system, der derfor må have aner endnu længere tilbage – og allerede her er det også ålefiskeriet, der er langt det vigtigste. Det er da også dette fiskeri, der

Maleren Anton Dorph var en af 1800-tallets flittige skildrere af fiskerlivet ved kysten. Hans maleri "Vindstille" fra den store vase/anløbsbro ved Espergærde er et romantisk modstykke til fiskernes ofte rå og barske virkelighed som det fremgår af billedet nedenfor.

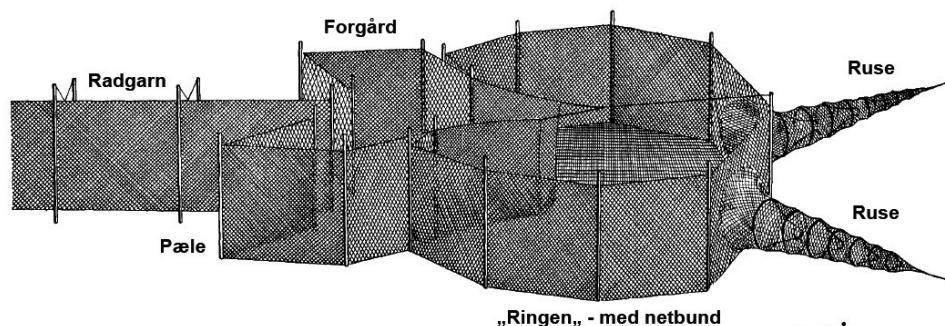
i de følgende århundreder kom til at sætte sit afgørende præg på hele kystområdet med omfattende anlæg af stejlepladser, bunker af oplagrede bundgarnspæle, små kolonier af sorttjærede skure og fiskere i konstant aktivitet omkring deres net og ruser.

Hvert år til Skt. Hans, når store dele af Espergærdes befolkning samles omkring bålet på Kirkestranden, kommer jeg til at tænke på, hvor anderledes alt så ud her for blot en generation siden. Jeg kan godt huske de store bunker af op mod 10 me-

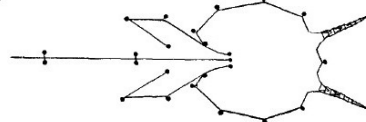
ter lange bundgarnspæle, der fyldte godt op på Kirkestranden – og de sorttjærede ruser og radgarnene, der hang til tørre på stejlepælene på resten af området. Der var slet ikke plads til nutidens Skt. Hans-festligheder på Kirkestranden dengang...

Det er allsammen historie i dag – stejlepladserne ligger hen som tomme arealer, hvor dele af fiskernes tidligere inventar (reberbane, tjærelad, fiskerskure) i bedste fald står tilbage som signal om, at der engang foregik et ganske anderledes liv her.

Det billede, vi i øvrigt har af Øresunds-

Ruse Type 4 - det egentlige bundgarn med flere samleruser koblet på selve „ringen„ (flere overgangsformer forekommer ofte)

Udviklingen af redskaber til blankålsfangsten kulminerede med bundgarnet, hvoraf der ofte blev sat flere i række på de enkelte fiskestader. Håndteringen af de store garn krævede flere mands arbejde og var medvirkende til, at der opstod bundgarnslag på de enkelte fiskestader.

fiskernes daglige tilværelse førhen, er i et vist omfang tegnet af de mange kunstnere, der op gennem 1800-tallets sidste halvdel fandt deres motiver her. Det er kunstnere som Anton Dorph, Carl Baagøe og Vilhelm Petersen, der hver især har skildret såvel fiskerlivet som datidens landskab og kysten. Vi ville ikke være disse skildringer foruden, men samtidig må vi nok i dag karakterisere denne beskrivelse af fiskerlivet ved Øresund som romantiseringer af en dagligdag, der ikke altid var helt så romantisk. De ældste fotografier viser os også et andet billede: Fiskerlivet var ofte både fattigt og slidsomt – og strandene var ikke de pæne, ryddelige rekreative områder, som vi kender i dag. Der var ofte rodet og beskidt, surt og koldt – og havet var altid en farlig arbejdsplads. Der var

heller ingen sikkerhed for fremtiden, for fiskene kunne jo blive væk, fortrække...

Det var nemlig det, der i sin tid var sket med silden. Vi kender en del til middelalderens sildefiskeri i Øresund – sildemarkederne ved Skanør og Falsterbo, hvorfra der sendtes saltsild til store dele af det katolske Europa til brug i fasteperioderne. Vi har samtidige beretninger om, at silden stod så tæt i Øresund, at den kunne fanges med hænderne. Det blev påstået, at hvis man stak en hellebard ned i vandet, så blev den stående, holdt oprejst af sildevrimlen. Men eventyret fik en ende; stimerne af høstsild trak gradvis andre steder hen – sildemarkederne døde ud – og reformationen øgede afstanden til de katolske faste-markeder! Silden skiftede status – og endte som en hjemlig befolk-

nings hverdagsmad.

Men så var der da heldigvis stadigvæk ålene – og de fortsatte med at komme i utrolige mængder helt frem til vores egen tid. Ålefangsten kom simpelthen til at udgøre det helt væsentlige grundlag for fiskeriet langs vores del af Øresundskysten – og dermed for den 4-500 år lange historie om fiskestaderne langs kysten - indtil også ålen begyndte at forsvinde...

Ålens mysterier

Ål har altid vakt forundring: Ingen vidste, hvor de kom fra, hvor eller hvordan de formerede sig, for ingen så nogensinde ål med rogn – og det var først sent, man blev klar over sammenhængene – at alle europæiske ål gyder i Sargassohavet mellem Bermuda og Florida – mange tusinde kilometer herfra. Den opdagelse blev gjort af en dansk biolog, Johannes Smith, og resultatet blev publiceret så sent som i 1922 som resultat af mange års undersøgelser. Men endnu i dag er mange elementer i

ålens liv rene mysterier.

Det starter med glasål, som kommer hertil fra gydepladserne i det vestlige Atlanterhav. De små glasål er kun 60-70 mm. lange, når de når vore kyster, åer, bække og søer. Her vokser de sig større og forvandles til gulål, som hele året kan fanges ved krog-fiskeri. Først efter mange år gennemgår gulålene en markant forvandling til de såkaldte blankål – og det er dem, der derefter begynder trækket ud gennem farvandene mod gydepladserne i det vestlige Atlanterhav – 7.000 km. herfra. Og det sker på en one way-ticket: blankål vender aldrig tilbage. Hvordan de små ålelarver/glasål efterfølgende finder vej tværs over Atlanterhavet tilbage til Europa, er stadig et mysterium – måske ledes de på vej af Golfstrømmen.

Det er dette træk af blankål, der gør fiskeriet i Øresund så specielt, for alle ål fra store dele af det øvrige Norden, dele af Rusland, de baltiske lande og Central-europa skal ud gennem de danske bælt

En større blankålruse hængt på stejler ved Snekkersten o. 1969. Længst tilbage i billedet ses rusens arme/radgarn, derefter de store bøjler og endelig den vidjeflettede kube, hvorfra ålene kunne tømmes ud ved røgtningen.

Humblebæk-fiskeren Georg Larsen med sin rekordål i 1918. Den vejede 31½ pund og var lige så lang, som han var høj.

– og Øresund ligger her som den helt afgørende "tragt" på vejen ud mod det åbne hav. Blankål kan ikke fanges på krog, for de tager ikke føde til sig under hele trækket. Hele trækket foregår i efterårsmånederne, og det var i det såkaldte "mørke", hvor månen ikke er på himlen, at fangsterne her i Øresund altid var bedst. Det skulle ikke bare være mørkt – vindretningen skulle også være den rigtige (fra øst) – og så måtte havet ikke være alt for

oprørt. Der var ganske enkelt mange ting, der kunne svigte...

Men når det ikke svigtede, havnede de i fiskernes ruser – i store mængder. 5-6000 t. på landsbasis blev den årlige fangst opgjort til, da fiskeriet toppede i første halvdel af 1900-tallet, men siden gik det ned ad bakke. I dag ligger fangsterne kun på omkring 10 procent af det tidligere niveau. Ålen er ved at blive en truet art!

Størrelsen på de ål, der fanges, er heller ikke, hvad den var. Fiskeren Georg Larsen fra Humlebæk hentede i 1918 en rekordstor ål op fra sit bundgarn: den vejede 31½ pund og var lige så lang, som han selv var høj... Fangsten bekræftes af et gammelt foto af Georg Larsen med rekordålen (ill. side 6)

De største fangster blev landet på de nordligste fiskestader, som på trods af, at de var mindst, også fra gammel tid var sat højest i skat (landgilde). Rekorden blev vist sat en nat i Espergærde, da der blev landet 5½ tons ål, fanget på et fiskestade i tre bundgarn. Men det var på de tider ikke usædvanligt med natlige udbytter på de enkelte fiskestader på 2-3-4.000 kg.

Eller som en af de sidste Skotterup-fiskere Axel Hansens nu 82-årige datter, Ketty Dalgaard, udtrykte det ved foredraget om fiskestaderne på Espergærde Bibliotek sidst i november: "Det var ålefiskeriet i løbet af de tre efterårsmåneder september, oktober og novembers "mørker", som fiskerfamilierne skulle leve af hele året." Sædvanligvis var det oktober-mørket, der gav det bedste udbytte, selvom det kunne svinge fra år til år. Det øvrige fiskeri, der fandt sted i årets resterende måneder, talte ikke meget i den store sammenhæng.

Bundgarnsfiskeri på Tornebuske Stade ud for Humlebæk i 1939. Fiskerne Georg Larsen, John Magnussen og Edmund Larsen, der på det tidspunkt alle var parthavere i fiskestaden, satte i alt fem af de store bundgarn på stedet.

Ålegårde, ruser og bundgarn

Andre steder i landet har man langt op mod vores tid kendt til specielle ålegårde i form af faste indretninger, der fra land var bygget ud i vandet som vidjeflettede forhindringer, der ledte de trækkende ål frem mod en kube eller ruse for enden. Kuben/rusen kunne ofte røgtes direkte fra en platform eller bro, der var en del af ålsgårds-konstruktionen. Vi har ikke egentligt kendskab til sådanne ålegårde fra vores område, men der er indicier, som tyder på, at det er sådan, ålefiskeriet i sin tid også kan være begyndt her. Vase er her på egnen som bekendt betegnelsen for de små sten- og pælebyggede anløbsbroer, som hele kysten var forsynet med

– men sprogligt er en vase det hassel- eller pilefletværk, som en sådan ålegård var opbygget af. Sådanne vidjeflettede fiskegærder er fundet arkæologisk flere steder ved Storebæltskysten, strækkende sig op til et par hundrede meter ud i vandet.

Også her i Øresund var det måske umagen værd at kigge efter tegn på egentlige ålegårde. Man skal blot være opmærksom på, at tegnene på havbunden kan skyldes så meget andet, såsom nedgravede kloakledninger, spor efter motorbådssejls m.v.

Blankålsrusen er ellers redskabet, som blev udviklet specielt til ålefangsten – med den vidjeflettede ålekube placeret for enden. Ofte blev de placeret flere i forlæn-

gelse af hinanden i en række ud fra land for at indfange ålene, når de kom trækken-de op langs kysten. Det falder naturligt at stille spørgsmålet, om blankålsrusen blev udviklet som den naturlige forlængelse af en egentlig ålegårds fangstområde?

Sideløbende udvikledes der større fangst-redskaber med lange radgarn, som ledte fiskene frem mod rusen, evt. gennem di-verse forgårde, såkaldte kalve m.v., som skulle forhindre ålene i at svømme ud af rusen igen.

Udviklingen kulminerede med det egentlige bundgarn, en større konstruk-tion, som der skulle flere mand til at ud-sætte og røgte – og det er formentlig bag-grunden for de bundgarnslag, som vi ser opstå langs kysten i tilknytning til de enkelte fiskestader. Her finder vi sikkert også årsagen til, at de enkelte fiskestader med tiden blev splittet op i flere anparter: Der skulle ganske enkelt flere personer til for at udøve fiskeriet med de mere moderne redskaber.

Fiskestadernes ældste historie

På Helsingør købstads egne jorder var der – på strækningen fra Julebæk rundt om Kronborg ned til Kronborg Teglgaard – et mindre antal såkaldte magistrats-stader, der kendes tilbage til 1500-tallet ,og som i hvert fald fra 1600-tallet fun-gerede som aflønning af byens ledende embedsmænd. Nord for Kronborg kendes tre såkaldte borgmesterstader, fra Kron-borg og sydpå først endnu et borgmester-stade, derpå et byfogedstade nedenfor Flynderborg-banken (Trykkerdammen), et rådmandsstade ud for Bergmansdal og endelig det sidste borgmesterstade, der

sluttede ved Slibemøllebroen, hvor Kron-borg Teglgaards jorder begyndte.

Endnu i 1952 blev der fisket på fem af købstadens oprindeligt syv stader med 13 ruser og 12 bundgarn. Fangsten blev det år i alt på godt 21 tons ål.

Men ellers var det første store fiske-stade Kronborg Teglgaards Stade, som vi har kendskab til, at kongen gav bort som ejendom sidst i 1500-tallet. Teglværk og fiskestade hørte sammen helt frem til vor tid, fiskestadet altid bortlejet til lokale fi-skere. Også det såkaldte Klosterstade i det nuværende Snekkersten/Skotterup blev allerede bortgivet til Helsingør alminde-lige Hospital (Klosteret) i 1500-tallet og forblev i hospitalets eje helt frem til eks-proprierationerne i 1961.

Tilsvarende ved vi, at der til Borupgaard allerede i 1560'erne hørte et bundgarns-stade, som forblev ved gården i hvert fald århundredet ud. Hvorvidt der er tale om det senere kendte Borup fiskestade, er ikke ganske klart.

Ved udarbejdelsen af markbøgerne forud for matrikuleringen i 1681 får vi på ny oplysning om flere af fiskestaderne. To ålestader var bortfæstet til gårdmændene Ebbe og Anders Pedersen i Espergærde. Fiskeren Niels Jensen i Espergærde havde også et ålestade i fæste, og det samme havde Niels Olsen på Søbæk Mølle. Her-udover nævnes to ålestader, der ligger øde, og som ikke har været i brug i mange år. I Tibberup er der i alt fire af landsbyens gårdmænd, der deles om brugen (og af-giften) af et enkelt ålestade.

Frem gennem de følgende århundreder fortæller bevarede fæstebreve og –proto-koller m.v. om, hvorledes fiskestaderne var

Vilhelm Petersens maleri "Partie af Fiskerlejet Sletten" fra 1836 viser tydeligt, hvorledes husene i de små fiskerlejer var opført betænkeligt tæt på stranden. Det har ikke været helt så idyllisk, som maleriet viser, når en vinterlig østenstorm rasede

fordelt blandt den lokale befolkning. Det fremgår ganske klart, at staderne knyttes til bestemte ejendomme og at fæstet på ejendom og fiskestade oftest går i arv i en og samme familie gennem generationer. Arvefæstet, der ellers som begreb knyttes til det sene 1700-tals landboreformer, var en realitet i daglig praksis længe inden...

Syd for de nævnte fiskestader, på den anden side af amtsgrænsen, lå fra gammel tid også et antal fiskestader, hvoraf det nordligste var Rungsted Stade – også kendt som Dinesens Stade (efter familien Dinesen på Rungstedlund). Staderne syd for amtsgrænsen var dog aldrig så betydningsfulde som de nordligere fiskestader

og var ikke omfattet af de stadeopmålinger, der blev sat i værk via Kronborg Amt. Betegnelsen Rungsted Stade synes i øvrigt at have dækket over flere separate stader med selvstændige navne, hvoraf det første var Sophieberg Stade. De to nabostader på hver sin side af den oprindelige amtsgrænse skulle således oprindeligt have haft samme navn.

Opmålingen af fiskestaderne

De 25 fiskestader på strækningen syd for Helsingør kender vi eksakt beliggenheden og udstrækningen af fra de opmålinger, der blev foretaget i løbet af 1800-tallet. Det startede med en beklagende konstatering

af, at kun fiskerne selv kendte fiskestadernes reelle udstrækning, markeret som de var af "mærkestene", der alene var lokalt kendt. Amtsforvalter Fasting blev derfor sat til at opmåle alle fiskestaderne i 1840. Opmålingen, som Fasting fik gennemført på en enkelt dag, blev gentaget i 1892 af Vilh. Grove på fiskeriinspektionsskibet "Hauch".

I mellemtiden var samtlige fiskestader overgået fra fæstegods under kronen til selveje, idet alle stader blev solgt (fortrinsvis til de hidtidige fæstere) i årene efter 1860. Salget af fiskestaderne var en konsekvens af enevældens afskaffelse - de nationalliberale politikere, der havde overtaget magten i 1849, ønskede at bortsælge alle de tidligere kongelige "domæner".

Grove anførte i sin opmåling, at (næsten) alle fiskestadernes udstrækning ud i vandet var bestemt af en sigtelinie til den højtliggende Glumsløv kirke syd for Helsingborg. Meget tyder dog på, at dette er Groves egen konklusion. Kysten har i sig selv en sådan halvmåneform, at vinkelrette linier fra kysten ud i Øresund næsten alle vil mødes i et punkt omkring Glumsløv kirke, som ellers kun kan skimtes herfra i godt vejr med god sigtbarhed.

Opmålingen i 1892 var foranlediget af den "Stadeejernes Fagforening", som var blevet oprettet få år forinden som en konsekvens af overgangen til selveje og som absolut ikke var nogen fagforening. Det var et regulært lav, der havde som hovedformål at værne om stadeejernes rettigheder i forhold til de (stadig flere) frie fiskere, der ikke havde nogle staderettigheder og som derfor ikke måtte fiske på stadeejernes områder (men gerne længere ude).

Det var også Stadeejernes Fagforening, der tog initiativet til opsætningen af de stadesten, som vi kender i dag. De blev bestilt leveret fra Krogerup Gods og opsat i 1906-1907 til afløsning af de oprindelige "mærkesten", så de er ikke meget mere end 100 år gamle.

Det fremgår med al tydelighed af oversigten over fiskestaderne, at mens hovedparten af de oprindelige fiskestadesten er bevaret i den nuværende Helsingør kommune, er det absolut modsatte tilfældet i Fredensborg kommune syd herfor. Her findes i realiteten i dag kun stadestenen FS17 midt i Gl. Humlebæk-bebyggelsen samt den oprindelige mærkesten ved nordenden af Svalegab-stadet. Der kendes dog også foto af en stadesten af ældre type ved Svalegab-stadet samt foto af den forsvundne stadesten ud for Nivågård (FS24).

Alle de bevarede fiskestadesten i Helsingør kommune (bortset fra en enkelt, nemlig FS12 centralt i Espergærde), er inden for det seneste års tid blevet opmålet, så inskriptionerne nu fremtræder klart. Ligeledes er der omkring flere af stenene lagt en dekorativ brolægning, som er med til at signalere, at stenen har en historie at fortælle...

Usikkerheden om fortiden

Men den nu kendte udstrækning af fiskestaderne er måske slet ikke oprindelig. Der er flere ting, som antyder en ganske anderledes nummerering af staderne samt måske også helt andre afgrænsninger. Mest signifikant er to stadesten, der står ved selve Egebækkens udløb på grænsen mellem Skotterup og Espergærde (de

De to sten i haveanlægget ved Egebækkens udløb med inskriptionen BS, årstallet 1791 og numrene 11010 og 11011 samt en tilsvarende sten fra Helsingør med nummeret 1109 (nu på Flynderupgaard) fortæller måske en historie om fiskestaderne, der rækker længere tilbage end 1800-tallets opmålinger.

står i haven til ejendommen Gl. Strandvej 133 - "Villa Glittre"). Stenene bærer begge indskriften BS og årstallet 1791 samt en nummerering (11010 og 11011). Stenene modsvares af en tilsvarende sten, der skal have stået ved ejendommen Stengade 58 i Helsingør, og som ligeledes bærer påskriften BS 1791 samt nummeret 1109. Denne sten opbevares i dag af Helsingørs museer på Flynderupgaard. Det vides imidlertid ikke, om de to sten ved Egebækken altid har stået på dette sted eller er ført hertil senere som indslag i et romantisk haveanlæg, der blev anlagt omkring Egebækkedløbet. I realiteten er det slet ikke sikkert, at BS står for "BundgarnsStade" – det er alene en formodning, indtil mere er bevist.

Det står imidlertid fast, at Lokkerup-stadet (nuv. stade nr. 7) i ældre adkomstdokumenter betegnes som fiskestade nr. 4,

og at kortet over Espergærde fiskerleje fra 1794 betegner det nuværende stade nr. 11 (Jens Hansens Stade) som Skotterup Stade No. 7. Endelig skal det nævnes, at der ved stranden i Snekkersten ud for Snekkersten Stationsvej ligger en stor sten med påskriften C5 (Christian 5.) og årstallet 1682. Det er dog ikke sikkert, at denne sten har noget med fiskestaderne at gøre, men måske snarere med ejendommen Kongens Fiskerbod (eller blot Fiskerboden), der i sin tid lå netop her. Denne ejendom, der i sin tid udgjorde sit eget lille ejerlav, var i en lang periode også ejet af Krogerup Gods, men i dag opfattes den blot som en del af den langstrakte Snekkersten-bebyggelse.

Hvad ejerlisterne fortæller...

I forbindelse med gennemgangen af materialet omkring de lokale fiskestader har

jeg udarbejdet ejerlister for de enkelte stader for hele selvejerperioden fra o. 1860 og frem til ekspropriationerne 1961 samt oversigter over fæstere for den foregående periode i det omfang, det sidste har kunnet lade sig gøre. Af disse lister fremgår det tydeligt, at der var god grund til de "frie" fiskeres kritik af hele fiskestadekonstruktionen. For det er tydeligt, at det var et beskedent antal familier, der "sad på flæsket" i og med, at de ejede stort set alle anparterne i de forskellige stader. Det drejer sig om stadig kendte familienavne i lokalområdet som bl.a. Johannessen/Johansen, Børgesen, Jonassen, Willumsen og Hellesen.

Samtidig bemærker man, at det helt op mod vores egen tid ofte var enker, der var de officielle ejere af fiskestade-parterne – en måde at forsørge sig selv på efter mandens bortgang. Et godt eksempel er Eiderkilde Stade i Espergærde, hvor to fiskerenker – der i øvrigt også hver især havde andre stadeparter - gennem en længere årrække deltes om ejerskabet helt frem til ekspropriationerne i 1961.

Endnu en ting der falder i øjnene ved gennemgangen af de ældre registre med oplysninger om tinglyste ejerskifter, er tinglysningsdommerens og retsskriverens ofte helt åbenbare usikkerhed om, hvad det nu egentlig var, der blev handlet. Det skyldes to ting: at der i sagens natur ikke kunne foreligge et egentligt skødekort med tilhørende skelpæle m.v. - og ikke mindst den omstændighed, at fiskestaderne med tiden blev splittet op i stadig mindre parter, der tit og ofte ret uoverskueligt skiftede hænder indenfor en og samme familiekræds bl.a. som følge af tilknyttede

forkøbs-rettigheeder m.v.

Ind imellem er resultatet direkte fejl i tinglysningsoplysningerne... Sidst i 1880'erne måtte tinglysningsdommeren således rekvirere materiale fra landsarkivet om Guldskande-stadet i Snekkersten for at få fastslået, hvem der egentlig ejede de forskellige fiskestade-andele. Og for Skyttestadet i Skotterup kan man konstatere, at en fjerdedel af hele stedet synes at forsvinde sporløst – måske som et resultat af, at fiskeren Julius Sophus Johannessen havde interesser i så mange af fiskestaderne, at familien (og han selv) til sidst havde mistet overblikket, så en anpart simpelt hen blev overset ved boopgørelsen.

Søbæk Stade og Eiderkilde Stade i Espergærde/Mørdrup/Tibberup blandes godt og grundigt sammen – måske foranlediget af, at gårdmand Jørgen Andersen i Espergærde med korte mellemrum købte begge stader af Krogerup – og efterfølgende videresolgte dem i flere parter.

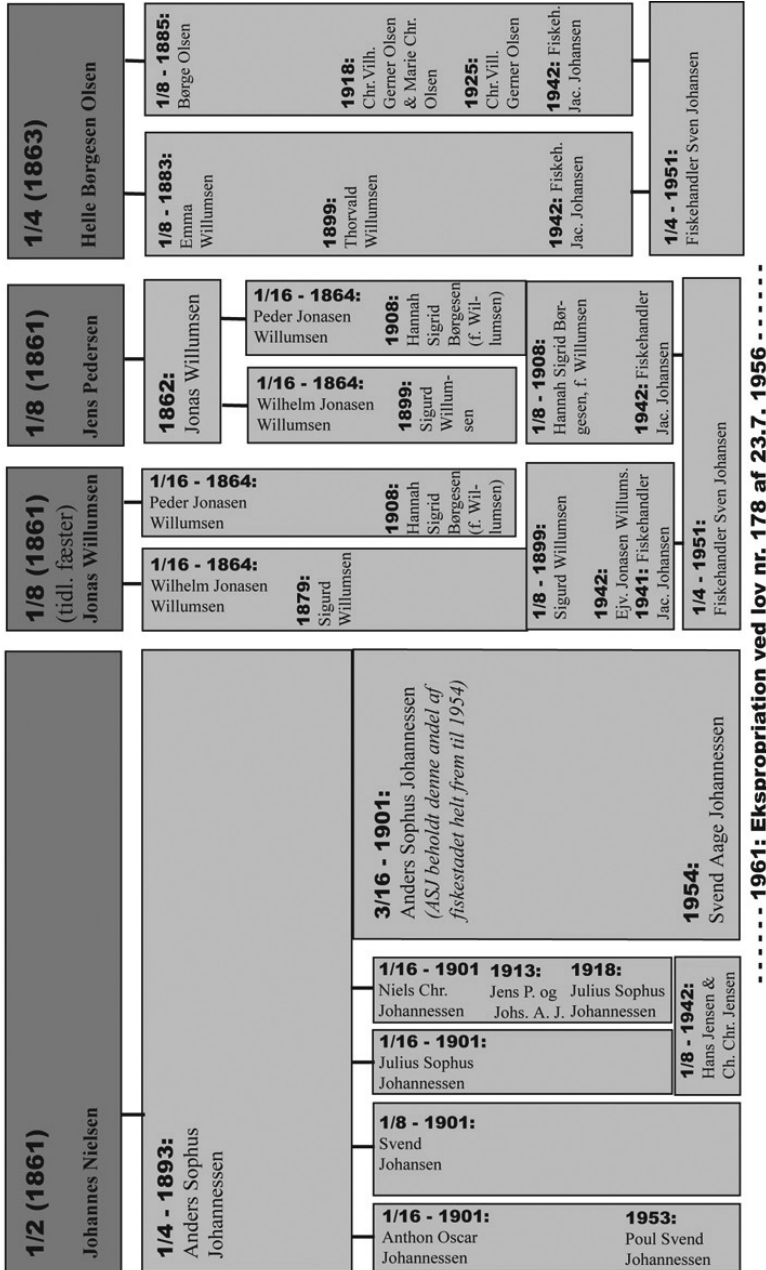
Og for Tornebuske-stadet i Humlebæk anfører retsskriveren så sent som 1940 om fisker Edmund Larsen, at han "ejer herefter 7/12 af hele stedet". Men der er fejl i regnestykket – det korrekte tal er $8/12 = 2/3$, idet den anden parthaver i stedet, Georg Larsen, har den sidste tredjedel. Men fejltagelsen er forståelig – i årene inden er der handlet større og mindre anparter i stedet på kryds og tværs...

Bo Stade (som var et af de bedste fiskestader) i Snekkersten er med hensyn til opsplittning så absolut det mest komplicerede – og det gælder om at holde tungen lige i munden, når man bevæger sig gennem handelerne med diverse tolvte- og sekstendedele af hele stedet. Men her er

Bo Fiskestade

Fiskestadet blev solgt af staten i fem parter i 1861-63.

(BoStade.ai)

Denne grafiske gengivelse af ejerforholdene på Bo Stade i Snekkersten gennem de 100 år, fiskestadet var privat ejendom, giver et godt indtryk af, hvor mange små anparter, staderne gennem tiden kunne blive opdelt i.
(Grafik: Kresten Tommerup).

der godt styr på tingene – ikke en eneste anpart synes på noget tidspunkt ”bogført” forkert.

Det er interessant at sammenholde navnene på fæstere og ejere af fiskestade-andelene gennem tiden med en oversigt over efterkommerne af 1600-tallets indehaver af den oprindelige Snekkersten Kro, Gunder Mickelsen, som er udarbejdet af Gerner Johannessen i Snekkersten 2010. Uden at have ført regulær statistik vil jeg anslå, at rundt regnet halvdelen af alle årenes fæstere/ejere helt frem til fiskestadernes afvikling 1961 findes i denne slægts-oversigt. Det er vist et godt udtryk for, hvor effektivt det hele tiden lykkedes at bevare fiskestaderne på de samme få familiers hænder – indtil det seneste halve århundredes befolkningsekspllosion på Sydvestkysten også overskyllede den århundredgamle lokale fiskerkultur.

Det giver også et særligt perspektiv i det forhold, at Espergærdes to sidste bundgarnsfiskere, brødrene Henry og Aage Petersen, der først standsede aktiviteterne i 1980, netop ikke tilhørte disse oprindelige familier. I lighed med de fleste af de mange indbyggere i det Espergærde, der bredte sig stadig længere ind i landet i disse år, var de tilflyttere udefra, kommet hertil fra Kalundborg-egnen. De to fiskere så selv en slags skæbnens ironi i, at det var dem, der som tilflyttere kom til at afslutte bundgarns-æraen på hele Sydvestkysten.

Kilder og litteratur:

- Kjeld Damgaard: Mennesker og huse langs Strandvejen i Skotterup. 2006.
 Kjeld Damgaard: Mennesker og huse langs Strandvejen i Snekkersten. 2009.
 Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder. Div. opslagsord vedr. fiskeri m.v.
 Georg Larsen: Strandvejens fiskestade-sten. Kronik i Frederiksborg Amts Avis 7.8. 1969.
 Georg Larsen: Fiskestader og fiskestadesten. I FAHS-årbog 1970 (s.77-106).
 Lars Bjørn Madsen: En beskrivelse af Tikøb Sogn i året 1681. 1997.
 Birger Mikkelsen: Espergærde – et fiskerlejes historie. 1980 og 1994.
 Birger Mikkelsen: Fiskerne – fra Kronborg Hage til Sletten. 1986.
 Kristen Møller: Danske ålegårde og andre fiskegårde. 1953.
 Protokol over samtlige Fiskestader i Cronborg Distrikt, forfattet i Overensstemmelse med det Kongelige Rentekammers Ordre af 19. Oktober 1839. 1840 (Kopi af amtsforvalter Fastings opmåling af fiskestaderne).
 Fortegnelse over Fiskestaderne i Øresund fra Helsingør Byskjel til Sofienberg, efter Maaling, foretaget fra Fiskeriinspektionsfartøjet ”Hauch”. Trykt i Helsingør 1892.
 Betænkning ang. afløsning af retten til fiskeri med ålegårde og andre særlige rettigheder til fiskeri på søterritoriet. Udg. af den af fiskeriministeriet under 24. jan. 1952 nedsatte kommission. 1955.
 Fiskeriloven.
 Kronborg østre birk, Realregistre for Tikøb sogn ca. 1849-1910.
 Kronborg østre birk, Realregister nr. 11 ca. 1900-1940 (vedr. Fiskestader).
 Tingbogsoplysninger vedr. fiskestaderne i Øresund frem til ekspropriationerne 1961.
 Gerner Johannessen: Gunder Michelsen 1650, (Slægtstavler over Snekkersten-Skotterup familier, 2010)

Oversigt over fiskestaderne

Her følger en oversigt over de enkelte fiskestaders navne og beliggenhed – og med angivelse af, hvor eventuelle fiskestadesten stadig kan ses. Staderne er alle indtegnet på det tilhørende kort, hvoraf det tydeligt fremgår, at staderne er mindst i udstrækning og samtidig ligger markant tættest umiddelbart syd for Helsingørs oprindelige byskel.

Helsingør købstads fiskestader – magistratsstaderne - var ikke omfattet af stadeopmålingerne i 1840 og 1892, idet de var byens ejendom og ikke oprindeligt krongods. De opmålte stader syd herfor var derfor følgende:

1). **Kronborg Teglgaaards Stade** – fra Slibemøllebækken i nord skellet mellem Helsingør købstads jorder og Kronborg Teglgaaards jorder (Sdr. Strandvej 66, Helsingør), til Skelbækken i syd (Strandvejen 112, Snekkersten).. Der er ikke oplysninger om, at der nogensinde har været opsat fiskestadesten til markering, hvilket måske også har været unødvendigt, fordi de to bækudløb i sin tid har været helt indiskutable afgrænsninger. Ved den nordlige grænse står dog på vestsiden af vejen en større sten, der oprindeligt kan have tjent som mærkesten. Fiskestadet har en total længde på 803 meter (1279 alen iflg. Groves opmåling 1892).

2). **Skelbæk Stade** – fra Skelbækkens udløb i nord (Strandvejen 112, Snekkersten, den gamle grænse mellem Helsingør købstads jorder og Tikøb sogn, deraf navnet) til Strandvejen 144, Snekkersten, i syd lidt syd for "Kystens Perle". Fiskestadet synes i ældre tid altid at have haft tilknytning til Snekkersten Kro, både før og efter flytningen af kroen. Ingen fiskestadesten ved stadegrænsen i nord (se ovenfor). Fiskestadet har en total længde på 369 m. (588 alen).

3). **Vedbo Stade (Vebo/Velbo)** – fra Strandvejen 144, Snekkersten, i nord til Strandvejen 176, Snekkersten, i syd. Stadestenen **FS3** er indsat i i en lav stenmur helt ud mod fortovet til ejendommen Strandvejen 144. Fiskestadet har en total længde på 253 m. (404 alen).

4). **Guldkande Stade** – fra Strandvejen 176, Snekkersten, i nord til Snekkersten Stationsvej i syd. Stadestenen FS4 skal være indmuret i trappestenen til ejendommen Strandvejen 144 (frisørforretning), men stenen er ikke synlig. Det gamle navn, hvis oprindelse er ukendt, gik med tiden af brug, hvorefter stedet blot blev betegnet som fiskestadet mellem Vedbo og Bo stade. Fiskestadet har en total længde på 353 m. (563 alen).

5). **Bo Stade** – fra Snekkersten Stationsvej til Strandvejen 230, Snekkersten, i syd (ved Skotterup Kro). Ved Snekkersten Stationsvej findes i dag ingen stadesten, men tidligere har der i hækken på hjørnet af Strandvejen og Stationsvej stået en større sten, der oprindeligt kan have fungeret som mærkesten. Stadets navn kan have forbindelse med ejendommen Kongens Fiskerbod (ell. blot Boden), der i sin tid omfattede arealet mellem Snekkersten Stationsvej og Skotterup. Fiskestadet har en total længde på 343 m. (547 alen).

6). **Kloster Stade** – fra Strandvejen 230, Snekkersten, i nord til Strandvejen 248, Skotterup, i syd (ved "Lokkeruphus"). Fi-

skestadestenen **FS6** har tidligere stået på østsiden af Strandvejen overfor Strandvejen 230, men ved besigtigelse november d.a. kunne stenen ikke erkendes. Fiskestadet blev overdraget til Helsingørs Hospital (klosteret) af Frederik II i 1582, og det var i hele klosterets ejertid lejet ud til lokale fiskere. Fiskestadet har en total længde på 289 m. (462 alen).

7). **Lokkerup Stade** – fra Strandvejen 248, Skotterup, til Strandvejen 260A, Skotterup. I nord ses det bedste eksempel på stadeskel med både formærke nede ved stranden og bagmærke (stenen **FS7**) på østsiden af Strandvejen overfor Lokkeruphus. Stenen var på et tidspunkt flyttet et stykke væk fra den oprindelige placering, men er siden flyttet tilbage til den oprindelige plads. Her kan man tydeligt fornemme sigtelinien ud over Øresund, pegende mod højdedraget med Glumsløv kirke ovre på svenskesiden. Fiskestadet har en total længde på 341 m. (544 alen).

8). **Børge Larsens Stade (Borup Stade)** – fra Strandvejen 260A, Skotterup, i nord til Strandvejen 127, Skotterup. Fiskestadestenen **FS8** står i fortovet ud for Strandve-

jen 260A. Fiskestadet må efter navnet at dømme tidligere have hørt til Borupgaard, og vi ved fra ældre dokumenter også, at Borupgaard fra 1560'erne havde et tilhø

rende bundgarnsstade. Siden fik stadet navn efter fiskeren Børge Larsen, der boede i det stadig eksisterende "Jens Linds Hus" i Skotterup (Strandvejen 81), og hvis familie havde stadet i fæste i flere generationer. Fiskestadet har en total længde på 424 m. (677 alen).

9). **Egebæks Stade** – fra Strandvejen 127, Skotterup, i nord til Strandvejen 320, Espergærde. Stadet har formentlig tidligere hørt til den i dag forsvundne bebyggelse Egebæk (hvorfra Egebæksvang har sit navn). Fiskestadestenen **FS9** står ved

lågen til ejendommen Strandvejen 127 (på østsiden af vejen). Fiskestadet har en total længde på 343 m. (547 alen).

10). **Skytte Stade** – fra Strandvejen 320, Espergærde, i nord til Strandvejen 340, Espergærde, i syd. Fiskestadestenen FS10 har tidligere stået ved Strandvejen 320, men skal være "gået under jorden" i forbindelse med opførelse af ejendommens garage. Et stålør ved stranden med FS-markering og nummer skal have tjent som formærke og en stor eg i skovkanten som bagmærke. Fiskestadet har en total længde på 397 m. (632 alen).

11). **Jens Hansens Stade (Skotterup Stade?)** – fra Strandvejen 340, Espergærde, i nord til Strandvejen 368, Espergærde, i syd. Fiskestadestenen **FS11** står markant direkte i indkørslen til Strandvejen 340. Stadet har navn efter fiskeren Jens Hansen, der havde stadet i fæste hele sit voksenliv og som boede i det nordligste af Espergærdes oprindelige fiskerhuse på hjørnet af Strandvejen og Ved Havnen. Han døde i 1772, 90 år gammel, men familien fortsatte med at have såvel hus som stade i fæste. På det ældste kort over Espergærde – fra 1794 – betegnes stadet

imidlertid som Skotterup Fiskestade No. 7. Fiskestadet har en total længde på 291 m. (464 alen).

12). **Wasse Stade** – fra Strandvejen 368, Espergærde, i nord til Strandvejen 390, Espergærde, i syd. Wasse Stade var som de efterfølgende fem fiskestader ikke kongeligt domæne, men hørte under Krogerup Gods. Krogerup solgte først Wasse Stade i 1908. Stadestenen **FS12** står indmuret i stensætningen mod fortovet til Strandvejen 368, tæt på hjørnet til Strandvangsvej. Fiskestadet har en total længde på 400 m. (637 alen).

13). **Eiderkilde Stade (Skomager Stade)** – fra Strandvejen 390, Espergærde, i nord til Strandvejen 408, Tibberup, i syd.

Stadet kaldes i ældre tid også Ellekilde eller Edderkilde samt Skomager Stade. Krogerup solgte 1803 staden til gårdmand Jørgen Andersen i Espergærde. Kildenavnet er ikke kendt på anden vis. Fiskestaden **FS13** står i fortovet ved havemuren til ejendommen Strandvejen 390 (umiddelbart nord for Stokholmsvej). Fiskestadet har en total længde på 327 m. (521 alen).

14). **Søbæk Stade** – fra Strandvejen 408, Espergærde, i nord til Gl. Strandvej 207/209, Espergærde, i syd. Krogerup solgte 1803 også dette stade til gårdmand Jørgen Andersen i Espergærde. Stadets navn giver anledning til en vis forundring, idet det ikke har nogen umiddelbar tilknytning til den lidt nordligere liggende Søbæk. Eventuelt kan det have den forklaring, at det var dette fiskestade, der oprindeligt hørte til den gamle Søbæk Vandmølle ved den nuværende Stokholmsvej i Mørdrup/Espergærde. Stadestenen **FS14** står i det lave stengærde til ejendommen Strandvejen 408, lidt nord for Tibberup Mølle. Fiskestadet har en total længde på 405 m. (645 alen).

15). **Tibberup Stade** – fra Gl. Strandvej 207/209, Tibberup, i nord til Gl. Strandvej 448, Tibberup, i syd (nær skellet mellem Helsingør og Fredensborg kommuner, overfor "Villa Narva"). Tibberup fiskestade og de to sydligere stader Fløjterup og Hundekilde stader blev bibeholdt under Krogerup frem til godsets endelige opløsning i 1942. Fiskestadestenen FS15 har tidligere stået som markering af stadets nordlige grænse, men stenen er i dag forsvundet. Fiskestadet har en total længde på 608 m. (968 alen).

16). **Fløjterup Stade** – fra Gl. Strandvej 448, Tibberup (oprindelig grænsen mellem Tikøb og Asminderød sogne), i nord til Gl. Strandvej 20, Gl. Humlebæk. Staden stenen **FS16** står foran stengærdet til ejendommen Gl. Strandvej 448. Stedet har navn efter gården Fløjterup, der lå ovenfor kystskrænten frem til gårdens nedlæggelse i 1600-tallet, hvorefter jorderne indgik under Krogerup. Langt op i tiden havde området i Krogerups jordebøger betegnelsen Fløjterup Mark. Fiskestadet hørte under Krogerup Gods frem til godsets opløsning 1942. Fiskestadet har en total længde på 370 m. (589 alen).

17). **Hundekilde Stade** – fra Gl. Strandvej 20, Humlebæk, i syd til det sydøstlige hjørne af haven til "Louisiana", Gl. Strand

vej i Humlebæk. Staden stenen **FS17** står i det nordøstlige hjørne af haven til ejendommen Gl. Strandvej 20, Humlebæk, tæt op til stakittet. Inskriptionen vender mod stakittet og kan kun vanskeligt ses. Navnets oprindelse er ukendt – Hundekilden kendes umiddelbart ikke fra andre kilder. Fiskestadet, der hørte under Krogerup indtil 1942, har en total længde på 653 m. (1.040 alen).

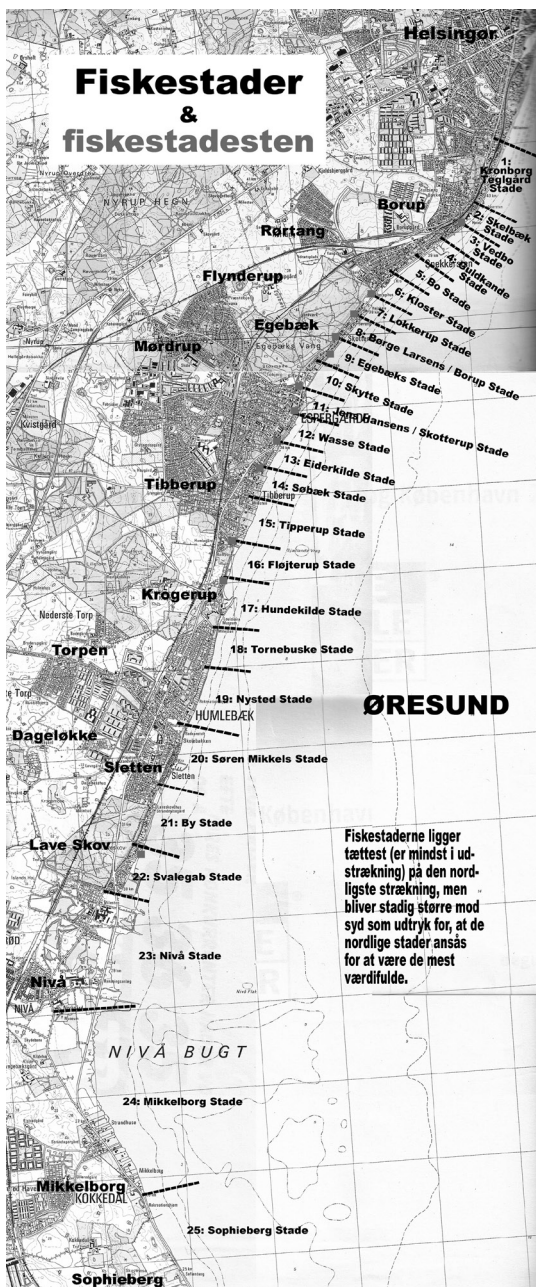
18). **Tornebuske Stade** – fra det sydøstlige hjørne af haven til "Louisiana", Gl. Strandvej i Humlebæk, i nord til ejendommen "Lille Krogerup", Gl. Strandvej 45, Humlebæk, i syd. Fiskestadestenen FS18 har tidligere stået ved stadegrænsen i nord, men den synes i dag forsvundet, formentlig i forbindelse med de seneste udvidelser af "Louisiana"s museumskompleks. Navnets oprindelse er i øvrigt ganske ukendt. Tornebuske-stadet og de syd herfor liggende stader var alle kongeligt krongods frem til statens salg af staderne omkring 1860. Fiskestadet har en total længde på 653 m. (1.040 alen).

19). **Nysted Stade** – fra "Lille Krogerup", Gl. Strandvej 45, Humlebæk, i nord til Gl. Strandvej 130, Humlebæk, i syd. Stadestenen FS19 har tidligere stået ud for ejendommen "Lille Krogerup", men den er i dag forsvundet. Fiskestadet har en total længde på 726 m. (1.156 alen).

20). **Søren Mikkel's Stade** – fra Gl. Strandvej 130, Humlebæk, i nord til stejlepladsen syd for "Slettenhus", Gl. Strandvej 163, Humlebæk, i syd. Stadestenen FS20 har tidligere kunnet ses ved hækken til ejendommen Gl. Strandvej 130 i Humlebæk, men stenen er i dag forsvundet. Fiskestadet, der har sit navn efter en lokal fisker, har en total længde på 747 m. (1.190 alen).

21). **By Stade** – fra stejlepladsen syd for ejendommen "Slettenhus", Gl. Strandvej 163, Humlebæk/Sletten, i nord til Gl. Strandvej 300, Sletten, i syd. Stadestenen FS21 har tidligere stået mellem vejen og stejlepladsen ved Gl. Strandvej 163, men stenen er i dag forsvundet. Fiskestadet har en total længde på 816 m. (1.300 alen).

22). **Svalegab Stade** – fra Gl. Strandvej 300, Sletten, i nord til Nøddebækkens udløb ved den sydligste ende af Lave Skov. Ved stadegrænsen i nord kendes ingen FS-sten, men på strandgrunden til ejendommen Gl. Strandvej 300 står stadig en af de store gamle mærkesten, som også omtales af Grove i 1892, dog uden

nogen form for inskription. Stadenavnets oprindelse/betydning er ukendt.

Fiskestadet har en total længde på 448 m. (714 alen).

23). **Nivaa Stade** – fra Nøddebækkens udløb i Øresund (skellet mellem Asminderød og Karlebo sogne) ved den sydlige ende af Lave Skov i nord til Nivaagaards Malerisamling i syd. Ved den nordlige stadegrænse kendes ingen stadesten, og en sådan har måske heller ikke været nødvendig, fordi bækudløbet/sognegrænsen har været en indiskutabel grænse. Grove oplyser 1892 ingen længde på dette stade.

24). **Mikkelborg Stade** – fra Nivaagaaards Malerisamling, Nivaa i nord til Mikkelborg i syd, hvor Strandvejen svinger væk fra

kysten. Stadestenen **FS24** stod tidligere ved østsiden af vejen omtrent ud for Nivaagaards Malerisamling, men stenen kunne ikke genfindes ved besigtigelse i november d.a. Fiskestadet har en total længde på 2.310 m. (3.680 alen).

25). **Sophieberg Stade** – fra Mikkelborg, hvor Strandvejen svinger væk fra kysten i nord. Stadets sydlige grænse er midt for Sophienberg Slots facade. Der er intet kendskab til en stadesten ved grænsen i nord. Fiskestadet har en total længde på 1.067 m. (1.700 alen).

Syd for de 25 nævnte fiskestader, på den anden side af amtsgrænsen, lå et antal mindre betydningsfulde stader, hvoraf det nordligste var **Rungsted Stade** – også kendt som Dinesens Stade (efter familien Dinesen på Rungstedlund).

*Foto af bundgarn
hængt til tørre på
stejlebakken ved
Babyloneskoven i
Humlebæk*